

מבט על, גיליון 1438, 11 בפברואר 2021

מרוץ החיסונים: סין מרחיבה את אזורי השפעתה בעולם

הדי שגב וגליה לביא

מדינות רבות ברחבי העולם נושאות עיניהן לחיסונים נגד נגיף הקורונה בתקווה להתגבר על המגפה ולעבור לשלב שיקום הכלכלה. בעוד חברות התרופות במערב פועלות כגופים עסקיים עצמאיים ומוכווני רווח, השלטון הסיני מכוון את מאמצי המחקר והפיתוח של החברות הסיניות, הממשלתיות והפרטיות כאחת, ומשלבם ככלי במדיניותו דרך ביקורים רשמיים בזירה הבינלאומית, הסכמי שיתוף פעולה, התחייבות לאספקת חיסונים או מתן הלוואות ותרומות. וכך, גם החיסונים שפותחו בסין הם בין החיסונים המבוקשים וכפי שמציגה מפת אישורי החיסונים במדינות שונות, הם מלמדים על הרחבת השפעתה הכלכלית והמדינית של סין ברחבי העולם.

עם למעלה מ-100 מיליון מקרי הדבקה בנגיף הקורונה וכ-2.3 מיליון מתים במגפה ברחבי העולם (נכון לזמן כתיבת שורות אלו), מדינות רבות נושאות עיניהן לחיסונים בתקווה להתגבר עליה. כ-70 חיסונים [נמצאים](#) כעת בשלבי ניסוי במדינות שונות, אך עד כה זכו 11 חיסונים בלבד לאישור שימוש במדינה אחת לפחות. בין החיסונים שפותחו במערב נמצאים החיסונים של החברה האמריקאית-גרמנית פייזר ושל חברת מודרנה האמריקאית, שכבר מופצים בישראל. חיסונים נוספים שעברו בהצלחה את שלושת שלבי הפיתוח וזכו לאישור הם החיסונים הרוסיים 'ספוטניק V' ו-EpiVacCorona, החיסון של חברת אסטר-זניקה הבריטית-שבדית והחיסונים הסיניים מתוצרת Sinovac, Sinopharm ו-CanSino.

סין מייחסת חשיבות כפולה לחיסונים מתוצרתה. כלפי פנים, חיסון מהיר של שיעור ניכר מהאוכלוסייה יאפשר להחזיר את החיים למסלולם ולהתמקד בשיקום הכלכלה ובהאצת הצמיחה. לאחר האטה עקבית שנרשמה בשנים האחרונות, בשנת 2020, בשל משבר הקורונה, התמ"ג הסיני צמח ב-2.3 אחוזים בלבד. להערכת קרן המטבע העולמית, בשנת 2021 צפוי התמ"ג הסיני לזנק ב-8.4 אחוזים - הערכה שהשלטון הסיני מתכוון לעשות כל שביכולתו כדי לממש. כלפי חוץ, הפצת חיסונים מתוצרתה למדינות אחרות היא גם כלי לשיפור תדמיתה, לאחר שזו ספגה מהלומה בעקבות הסתרת המידע על המגפה ובמניעת התפרצותה בעולם. סין מקווה לזכות בנקודות זכות, כדברי נשיאה בפסגת ה-G20 שנערכה בריאד בנובמבר 2020, דרך "עזרה ותמיכה במדינות מתפתחות אחרות" והפיכת החיסונים "למוצר ציבורי שאזרחים מכל המדינות יכולים להשתמש בו ולהרשות אותו לעצמם". בהתאם, סין הצטרפה ליוזמת COVAX של ארגון הבריאות העולמי למתן סיוע בחיסונים למדינות מתפתחות, כשברקע, פרישתה של ארצות הברית תחת ממשל טראמפ מהארגון בספטמבר 2020, בטענה כי הוא מוטה לטובת סין. לאחרונה, נאם נשיא סין בפורום 17+1, הכולל את סין ו-17 מדינות מזרח ומרכז אירופה, והבטיח להן אספקת חיסונים לצד הכפלת הייבוא.

טכנולוגיית החיסונים ואחוזי ההצלחה בניסויים מכתבים במידה ניכרת את אפשרות הפצתם בעולם. החברות פייזר ומודרנה פיתחו חיסון בטכנולוגיה מתקדמת ויעילה - mRNA - של הזרקת חלק מהקוד הגנטי של הנגיף אך לא את הנגיף עצמו, ועידוד ביצירת נוגדנים. לעומת טכנולוגיית ה-mRNA, החברות הסיניות משתמשות בטכנולוגיה ותיקה שמזריקה לגוף נגיף אמיתי מומת, המעורר את מערכת החיסון לייצר נוגדנים. תאגיד Sinopharm הממשלתי הסיני קיבל את אישור הרשויות בסין ב-31 בדצמבר 2020, לאחר שהחיסון שלו (BBIBP-CorV) הציג 79.34 אחוזי יעילות בשלב הניסויים הקליניים. החיסון נמצא בבחינה של ארגון הבריאות העולמי, שתמיכתו חשובה לגופי הרגולציה של מדינות שונות ברחבי העולם, והחלטה בעניינו צפויה להתקבל בראשית חודש מארס. חברה שניה היא Sinovac, שתוצאות היעילות לחיסון שפיתחה לא היו חד-משמעיות ונעו בין 50 ל-91 אחוזים. עד כה אישרו חמש מדינות את חיסוני החברה ובהן סין, טורקיה, ברזיל, צ'ילה ואינדונזיה. בינתיים, סין עצמה חיסנה, נכון לכתובת שורות אלו, רק כ-24 מיליון איש - ביניהם צוותים רפואיים, עובדים בסיכון גבוה ודיפלומטים - ולפי נציבות הבריאות הלאומית בסין, בכוונתה להרחיב את מבצע החיסונים ולספק את החיסון במחיר מוזל ובהמשך אף ללא תשלום לכלל תושביה. היכולת של סין לעמוד ביעד החיסונים הזה [מוטלת בספק](#). בשנת 2020 תאגיד Sinopharm ייצר 610 מיליון מנות חיסון וחברת Sinovac ייצרה כ-300 מיליון מנות חיסון. אך החברות הסיניות כבר התחייבו לספק כ-400 מיליון מנות חיסון למדינות אחרות. למשל, 13 מדינות אישרו את החיסון של תאגיד Sinopharm ביניהן איחוד האמירויות, בחריין, עיראק, פקיסטאן, פרו, ירדן ומצרים. אם כן, נראה כי בניגוד לעובדה שלרוב, המדינות הסיניות היא נגזרת של שיקולים פנימיים, במקרה זה סין מתעדת את שיקולי החוץ על פני שיקולי הפנים שלה. היא מציגה את החיסונים כאמצעי הומניטרי, תחת המוטו "לא משאירים אף אחד מאחור", ובבית היא שומרת על יד קשה במקרים של התפרצויות מקומיות.

הטכנולוגיה של החיסון מכתובה גם את קהל היעד שלו: יתרונו של החיסון הסיני ביחס לחיסונים שפותחו על ידי פייזר ומודרנה, הדורשים תנאי שימור והובלה מיוחדים ויקרים במיוחד, הוא בקלות היחסית של שמירתו והובלתו בטמפרטורת קירור רגילה, ביתר פשטות ובעלות פחותה. לכן, בזמן שהחיסונים מהחברות המערביות מתאימים למדינות מפותחות שיכולות להרשות לעצמן את העלות הגבוהה של שמירת החיסון ושינועו, החברות הסיניות שלחו עד כה חיסונים למדינות מתפתחות במרכז אסיה, דרום אמריקה ואפריקה, שמוכנות או נאלצות להסתפק בחיסון שהוא "מספיק טוב", גם אם אינו מטכנולוגיה מתקדמת ואולי אף יעיל פחות.

בה בעת, העניין בחיסון הסיני גולש גם למדינות מפותחות, לרבות באזורי השפעה מובהקים של ארצות הברית. מדינות באירופה דיווחו לאחרונה על עיכובים באספקת החיסונים של פייזר, מודרנה ואסטר-זניקה ליבשת, שפגעו במאמציהן לעמוד ביעדי חיסון האזרחים שקבעו. איטליה אף איימה לתבוע את חברות פייזר ואסטר-זניקה, בשל כך. העיכוב באספקת החיסונים המערביים מאפשר לחברות הסיניות להציע תחליף. סרביה וטורקיה כבר החליטו לאשר לשימוש חיסונים מתוצרת סינית, וצ'כיה רכשה מיליון מנות חיסון מתאגיד Sinopharm. הונגריה נרשמה כמדינת האיחוד האירופי הראשונה לאשר חיסונים סיניים לשימוש, וגם שר הבריאות הגרמני [רמז](#) על האפשרות להשתמש בחיסונים הסיניים לאחר שהללו יזכו לאישור האיחוד האירופי, כדי להתגבר על העיכובים באספקת החיסונים המערביים. עבור סין, אספקת החיסונים תוכל לשמש גם אפיק להרחבת השפעתה הכלכלית והמדינית באירופה ותקיעת טריז ביחסי מרכז

ודרום היבשת עם מערבה ועם ארצות הברית. כל זאת, כשברקע מזהיר ארגון הבריאות העולמי מ"לאומנות חיסונים" העלולה להחריף את הפערים בין מדינות מפותחות למתפתחות.

יצוין שבעוד החברות המערביות פועלות כגופים עסקיים עצמאיים ומוכווני רווח, השלטון הסיני מכוון את מאמצי החברות הסיניות - הממשלתיות והפרטיות - ומשלבם ככלי במדיניותו, דרך ביקורים רשמיים, הסכמי שיתוף פעולה, התחייבות לאספקת חיסונים או מתן הלוואות ותרומות. כך למשל, סין [תרמה](#) משלוחי חיסונים ל-13 מדינות, בהן בעלות בריתה הקרובות פקיסטאן, מיאנמר וקמבודיה, וכן למדינות שהיא מעוניינת לחזק את היחסים עמן, דוגמת סרביה. בייגיינג אף צפויה לתרום ל-38 מדינות מתפתחות נוספות. בנוסף, בראשית ינואר 2021 ביקר שר החוץ של סין בחמש מדינות באפריקה, ולמרות שלא חזר על הצהרות קודמות בדבר נכונות ארצו לספק להן חיסונים, הנושא עלה בשיחותיו עם מנהיגיהן. אספקת חיסונים לאפריקה היא הזדמנות עבור סין לחזק את קשריה עם היבשת העשירה במחצבים, וצפויה להקנות לה נקודות זכות במדינות אלו ולהדק את הקשרים בין הכלכלה השנייה בעולם לבין כלכלות שזקוקות לעזרתה. השר ביקר גם במספר מדינות שכנות באסיה, שחלקן במחלוקת עם סין על אזור ים סין הדרומי, ודן עם מנהיגיהן על אודות אספקת חיסונים וחיזוק הקשרים הכלכליים. פעילות זו של סין עשויה לסייע לה בשמירה על היציבות האזורית, לצד תיאום ושיתוף פעולה בהתאם למדיניותה של בייגיינג באזור.

סין אינה מפרסמת מידע מקיף על אודות אספקת חיסונים ברחבי העולם, אך בהתבסס על אישורי משרדי הבריאות של המדינות השונות ניתן לשרטט את מפת אישורי החיסונים, המציגה את אזורי ההשפעה של המעצמות (ראו מפה). החיסונים הסיניים מבוקשים במיוחד במדינות מתפתחות באפריקה, באמריקה הלטינית ובדרום מזרח אסיה, ובמדינות שיש להן קשרים קרובים עם סין. מנגד, רוב המדינות המפותחות העדיפו לרכוש חיסונים מחברות מערביות בלבד. עם זאת, המפה מציגה גם את השפעתה המתרחבת של בייגיינג והצלחתה לנגוס גם בחלקים מאירופה.

בשנים הקרובות, בזמן שהעולם צפוי לשקוע במיתון, השיקול הכלכלי יהיה משמעותי במיוחד במדינות מתפתחות ויעניק יתרון לחיסונים הסיניים. יכולת ייצור חיסונים גבוהה בסין, לצד פשטותם הלוגיסטית עתידים להעלות את הביקוש להם. לפיכך, בייג'ינג תהיה בעמדה נוחה להציע את עזרתה למדינות שמתקשות כלכלית, או כאלו שיתקשו להבטיח אספקת חיסונים אחרים, ובכך לחזק את קשריה עם מדינות אלו, לרבות אלה שעד כה לא היו מזוהות עם ידידותיה הקרובות, בחזית נוספת של המאבק בינה לבין ארצות הברית. אפשר שהממשל החדש בווינגטון, שכבר הצטרף מחדש לארגון הבריאות העולמי וליוזמת COVAX, יוכל אולי לצמצם מעט את היתרון הסיני במדינות המתפתחות, אך החדירה הסינית תמשיך להתרחב לאזורי השפעה חדשים באירופה.